

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2022 m. liepos 19 d.
(OR. en)

11408/22
ADD 15

JAI 1044
FREMP 157
AG 91
POLGEN 111

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo: Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo
direktorė Martine DEPREZ

gavimo data: 2022 m. liepos 14 d.

kam: Tarybos generaliniam sekretoriatui

Komisijos dok. Nr.: SWD(2022) 515 final

Dalykas: KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS „2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje“ pridedamas prie Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Teisinės valstybės principo taikymo padėtis Europos Sąjungoje“

Delegacijoms pridedamas dokumentas SWD(2022) 515 final.

Priedama: SWD(2022) 515 final

Liuksemburgas, 2022 07 13
SWD(2022) 515 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita
Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje

pridedamas prie

**Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir
socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui**

2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita
Teisinės valstybės principo taikymo padėtis Europos Sąjungoje

{COM(2022) 500 final} - {SWD(2022) 501 final} - {SWD(2022) 502 final} -
{SWD(2022) 503 final} - {SWD(2022) 504 final} - {SWD(2022) 505 final} -
{SWD(2022) 506 final} - {SWD(2022) 507 final} - {SWD(2022) 508 final} -
{SWD(2022) 509 final} - {SWD(2022) 510 final} - {SWD(2022) 511 final} -
{SWD(2022) 512 final} - {SWD(2022) 513 final} - {SWD(2022) 514 final} -
{SWD(2022) 516 final} - {SWD(2022) 517 final} - {SWD(2022) 518 final} -
{SWD(2022) 519 final} - {SWD(2022) 520 final} - {SWD(2022) 521 final} -
{SWD(2022) 522 final} - {SWD(2022) 523 final} - {SWD(2022) 524 final} -
{SWD(2022) 525 final} - {SWD(2022) 526 final} - {SWD(2022) 527 final}

SANTRAUKA

Lietuvoje ir toliau pasiekama gerų rezultatų teisingumo sistemos veiksmingumo srityje, nors kyla naujų problemų, susijusių su ilgėjančia bylų nagrinėjimo trukme ir susikaupusių bylų skaičiumi. Naująja teisingumo sistemos plėtros programa siekiama dar labiau padidinti sistemos veiksmingumą, vyksta diskusijos dėl biudžeto paskirstymo teismams kriterijų. Siekiant užtikrinti skaitmeninių priemonių, kurios ir toliau plačiai paplitusios, naudojimą, pritaikomi procesinės teisės aktai. Toliau vilkinama skyrimo eiti aukštas teisėjų pareigas procedūra, o Aukščiausiojo Teismo pirmininkas nuo 2019 m. rugsėjo mėn. vis dar laikinai eina šias pareigas. Susirūpinimą kelia atrankos į teisėjų pareigas procedūros skaidrumas ir yra raginimų ją suderinti su Europos standartais. Toliau įgyvendinamos kovos su korupcija kultūros stiprinimo teismų sistemoje iniciatyvos. Teisinės pagalbos sistemos pakeitimai vis dar rengiami, o šiuo metu advokatams mokamas mažas atlygis gali atgrasyti juos nuo dalyvavimo.

Patvirtinta nauja 2022–2033 m. kovos su korupcija darbotvarkė. 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujas Korupcijos prevencijos įstatymo pakeitimas, kuriuo išplečiama jo taikymo sritis, įtraukiant valstybės valdomas įmones ir jų patronuojamąsias bendroves. Specialiųjų tyrimų tarnyba toliau reguliariai stebi ir vertina viešųjų pirkimų sektorių, kuriame išlieka didelė korupcijos rizika. Privačių interesų registras pradėjo veikti 2021 m. sausio mėn. ir prisideda prie didesnio skaidrumo viešajame sektoriuje. Tuo pat metu 2021 m. sausio mėn. priimtos lobizmo taisyklės, taip pat 2020 m. liepos mėn. priimtos nuostatos dėl „sukamųjų durų“ reiškinio ir veiklos pertraukos laikotarpio yra veiksmingos. Toliau dedamos pastangos gerinti Turto susigražinimo skyriaus pajėgumus. 2021 m. gruodžio mėn. priimta nauja pranešėjų apsaugos teisine sistema aktyviai prisidedama prie su korupcija susijusių nusikaltimų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo.

Žiniasklaidos pliuralizmo ir laisvės teisine sistema Lietuvoje užtikrinama pagrindinė teisė į saviraiškos laisvę ir teisė į informaciją. Po viešų diskusijų rengiami teisės aktai, kuriais siekiama padidinti žiniasklaidos savireguliacijos įstaigų efektyvumą ir nešališkumą. Siekdama didinti žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumą, Kultūros ministerija įdiegė viešai prieinamą Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinę sistemą. Valdžios institucijos ėmėsi veiksmų, kad sumažintų audiovizualinės žiniasklaidos ir radijo paslaugų teikėjams tenkančią finansinę naštą. Žurnalistų profesinė aplinka Lietuvoje iš esmės yra saugi, nors grasinimai žurnalistams internete tebėra problema. Parengti teisės aktų pakeitimai, kuriais siekiama kovoti su piktnaudžiavimu procesu. Susirūpinimą kelia tai, kad valdžios institucijoms aiškinant duomenų apsaugos taisykles buvo apribotos galimybės susipažinti su informacija, ypač žurnalistų, todėl dedamos pastangos išspręsti šį klausimą.

Vyksta diskusijos dėl Parlamento ombudsmenų įstatymo pakeitimų, kurių metu išreikštas susirūpinimas dėl galimo poveikio efektyviam šios institucijos veikimui. Taip pat kyla susirūpinimas dėl institucijai skiriamų išteklių pakankamumo. Į Konstitucinį Teismą buvo kreiptasi dėl nepaprastųjų priemonių, priimtų dėl COVID-19 pandemijos, įvertinimo. 2021 m. lapkričio mėn. paskelbta nepaprastoji padėtis reaguojant į Baltarusijos vykdomą manipuliavimą migrantais, pagal kurią taikomi tam tikri teisių apribojimai. Pilietinės visuomenės erdvė tebėra atvira ir pradėtos vykdyti pirmosios naujo NVO fondo finansavimo programos.

REKOMENDACIJOS

Lietuvai rekomenduojama:

- atsižvelgiant į Europos standartus teisinės pagalbos srityje, tęsti teisinės pagalbos sistemos reformą, be kita ko, užtikrinti teisinės pagalbos teikėjams tinkamas sąlygas dalyvauti procese;
- toliau vykdyti skyrimo procedūras, kad būtų suformuota visa Aukščiausiojo Teismo sudėtis, ir paskirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką;
- atsižvelgiant į Europos standartus teisėjų skyrimo srityje, pradėti teisėjų, visų pirma Aukščiausiojo Teismo, skyrimo tvarkos pritaikymo procesą, be kita ko, siekiant užtikrinti didesnę skaidrumą;
- pradėti įgyvendinti 2022–2033 m. kovos su korupcija darbotvarkę;
- atsižvelgiant į Europos standartus susipažinimo su oficialiais dokumentais srityje, toliau tobulinti leidimo susipažinti su oficialiais dokumentais tvarką, visų pirma užtikrinant, kad atsisakymo patenkinti prašymus atskleisti informaciją motyvais nebūtų naudojamosi siekiant nepagrįstai apriboti prieigą prie dokumentų, be kita ko, žurnalistams;
- atsižvelgiant į Europos standartus kontrolierių įstaigų veiklos srityje ir JT Paryžiaus principus, suteikti deramus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, reikalingus Seimo kontrolierių įstaigos veiklai.

I. TEISINGUMO SISTEMA

Teisingumo sistemą sudaro Konstitucinis Teismas¹, bendrosios kompetencijos teismai (Aukščiausiasis Teismas, Apeliacinis teismas, apygardos teismai ir apylinkės teismai) ir specializuoti teismai (Vyriausiasis administracinis teismas ir du apygardos administraciniai teismai). Aukščiausiojo Teismo teisėjus ir jo pirmininką iš jų Respublikos Prezidento teikimu skiria ir atleidžia Parlamentas (Seimas). Apeliacinio teismo teisėjus ir jo pirmininką iš jų skiria Respublikos Prezidentas, gavęs Parlamento pritarimą. Apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų teisėjus ir pirmininkus skiria ir jų darbo vietas keičia Respublikos Prezidentas. Teisėjų taryba. Teisėjų taryba, kurią sudaro kolegų paskirti teisėjai, yra teismų savivaldos vykdomoji institucija, užtikrinanti teismų ir teisėjų nepriklausomumą². Teisėjų taryba pataria Respublikos Prezidentui dėl teisėjų skyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. Nacionalinė teismų administracija, nuo vykdomosios valdžios nepriklausoma įstaiga, yra kompetentinga teikti teismams materialinę ir techninę paramą, užtikrinti veiksmingą teismų sistemos veikimą ir organizuoti teisėjų mokymą. Prokurorai yra nepriklausomi; generalinį prokurorą skiria ir iš pareigų atleidžia Respublikos Prezidentas Parlamento pritarimu³. Žemesnio rango prokurorus skiria generalinis prokuroras, remdamasis Atrankos komisijos rekomendacija⁴. Lietuva dalyvauja Europos prokuratūros vykdomoje veikloje. Advokatūra yra nepriklausoma teisės sistemos dalis, finansuojama advokatų mokamais įnašais ir kitų šaltinių lėšomis.

Nepriklausomumas

Plačioji visuomenė teismų nepriklausomumą ir toliau vertina vidutiniškai, o įmonės – gerai. Apskritai 2022 m. 52 proc. plačiosios visuomenės ir 61 proc. įmonių mano, kad teismai ir teisėjai yra pakankamai nepriklausomi arba visiškai nepriklausomi⁵. Remiantis 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestine, palyginti su 2021 m., teismų nepriklausomumo suvokimas plačiojoje visuomenėje šiek tiek sumažėjo (55 proc.), taigi pasikeitė anksčiau stebėta didėjimo tendencija. Teismų nepriklausomumo suvokimo įmonėse teigiama tendencija tęsėsi, toliau stiprėjo, palyginti su 2021 m. (60 proc.), o dabar gerokai viršija 2016 m. lygį (48 proc.).

Toliau delsiama paskirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką. Nuo 2019 m. rugsėjo mėn. laukiama, kol bus paskirtas naujas Aukščiausiojo Teismo pirmininkas⁶, ir gali būti, kad paskyrimas užtruks dar ilgiau. Nors 2020 m. rugsėjo 10 d. Respublikos Prezidentas paskelbė atrankos į Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas pradžia, procedūra vis dar sustabdyta. Taip yra todėl, kad pagal Konstituciją Aukščiausiojo Teismo pirmininkas gali būti skiriamas

¹ Konstitucinį Teismą sudaro devyni teisėjai, kuriuos iš Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko ir Aukščiausiojo Teismo pirmininko pateiktų kandidatų skiria Parlamentas.

² Teismų įstatymo 119 straipsnis.

³ Generalinio prokuroro pavaduotojus generalinio prokuroro siūlymu skiria ir iš pareigų atleidžia Respublikos Prezidentas.

⁴ 1994 m. spalio 13 d. Prokuratūros įstatymo Nr. I-599 pakeitimo įstatymo 22 ir 26 straipsniai.

⁵ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 50 ir 52 diagramos. Teismų nepriklausomumo suvokimas vertinamas pagal šias kategorijas: labai prastas (mažiau negu 30 proc. respondentų mano, kad teismai yra pakankamai nepriklausomi ar visiškai nepriklausomi), prastas (tokios nuomonės laikosi 30–39 proc. respondentų), vidutiniškas (40–59 proc. respondentų), geras (60–75 proc. respondentų) ir labai geras (daugiau kaip 75 proc. respondentų).

⁶ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2.

tik tada, kai užtikrinama visa Aukščiausiojo Teismo sudėtis⁷, o nuo 2019 m. to nėra. 2022 m. kovo 31 d. paskyrus naują Aukščiausiojo Teismo teisėją, lieka viena laisva vieta, į kurią tebevyksta atrankos procedūra⁸. Teisės aktais nereglamentuojami atrankos procedūros terminai, o Respublikos Prezidentui suteikta diskrecija nuspręsti, kada skelbti atrankos į Aukščiausiojo Teismo teisėjų pareigas procedūras⁹. Suinteresuotieji subjektai išreiškė susirūpinimą dėl to, kad nuolat vėluojama skirti Aukščiausiojo Teismo teisėjus¹⁰, taip pat dėl labai ilgų procedūrų¹¹. Jo pirmininkas ir toliau laikinai eina pareigas¹² ir, nors atrodo, kad ši aplinkybė kol kas neturėjo įtakos Aukščiausiojo Teismo veiklai¹³, svarbu tęsti paskyrimo procedūrą. Kaip priminė Venecijos komisija, siekiant užtikrinti valstybės institucijų veikimą, esami aklavietės išvengimo mechanizmai, pavyzdžiui, galimybė toliau laikinai eiti pareigas, neturėtų būti kliūtis pasiekti susitarimą¹⁴.

Suinteresuotieji subjektai išreiškė susirūpinimą dėl atrankos į teisėjų pareigas tvarkos. 2021 m. Nacionalinė teismų administracija (NTA) parengė „Teisėjų atrankos ir vertinimo tyrimą“, kuriuo remiantis buvo parengtos rekomendacijos dėl dabartinio atrankos proceso tobulinimo. Nuo 2022 m. sausio 1 d. naujasis atrankos ir vertinimo modelis taikomas visoms naujai pradėtoms atrankos procedūroms¹⁵. Tuo pat metu Respublikos Prezidentas pateikė Parlamentui Teismų įstatymo pakeitimo projektą, kuriame siūloma keisti teisėjų atrankos procedūrą. Tačiau suinteresuotieji subjektai nurodė, kad siūlomais pakeitimais nesprendžiamos įsisenėjusios problemos, pavyzdžiui, Respublikos Prezidentui suteikta diskrecija nesivadovauti Pretendentų į teisėjus atrankos komisijos teikimu dėl tinkamiausių kandidatų į atitinkamas teisėjo pareigas ir paskirti kitą kandidatą¹⁶. Visų pirma suinteresuotieji subjektai kritikavo tai, kad nėra teisinės nuostatos, nustatančios pareigą motyvuoti tokį sprendimą¹⁷. Teismų taryba paragino iš dalies pakeisti Teismų įstatymą ir patikslinti šiuos aspektus, kad būtų užtikrintas atrankos proceso skaidrumas ir jis atitiktų Europos standartus¹⁸. Pagal Europos standartus tais atvejais, kai valstybės vadovas, vyriausybė ar įstatymų leidžiamoji valdžia priima sprendimus dėl teisėjų atrankos,

⁷ 84 straipsnis: „Respublikos Prezidentas <...> 11) teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką“. Dėl Aukščiausiųjų teismų pirmininkų skyrimo procedūrų standartų taip pat žr. CCJE Nuomonę Nr. 19(2016), 53 punktas.

⁸ Kito Aukščiausiojo Teismo teisėjo atleidimo iš pareigų dėl sveikatos procedūra sustabdyta, kol svarstomas ir bus priimtas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIVP-285(3).

⁹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3. Taip pat žr. 2021 m. ES teisingumo rezultatų suvestinės 52 diagramą.

¹⁰ Iš Europos administracinių teismų teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 10; Iš Europos teismų teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 6.

¹¹ Vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos gauta informacija.

¹² 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 2.

¹³ Vizito į Lietuvą metu iš Aukščiausiojo Teismo gauta informacija.

¹⁴ Venecijos komisijos nuomonė (CDL-AD(2013)028), 5–8 punktai.

¹⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 4.

¹⁶ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3–4. Atrankos ir skyrimo procedūrų apžvalga pateikta 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos šalies skyriuje dėl teisinės valstybės principo taikymo padėties Lietuvoje, p. 2.

¹⁷ Vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos gauta informacija. Iš Europos administracinių teismų teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 8; Iš Europos teismų teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 11.

¹⁸ Vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos gauta informacija. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 4.

nepriklausoma ir kompetentinga institucija, kurios didžiąją dalį sudaro teisėjai, turėtų būti įgaliota teikti rekomendacijas ar pareikšti nuomonę, kuria praktiškai vadovautųsi atitinkama skiriančioji institucija¹⁹.

Teisės aktuose numatyta galimybė laikinai perkelti teisėjus, kad būtų galima spręsti padidėjusio darbo krūvio prieglobsčio bylose problema. Administracinių bylų teisenos įstatymo pakeitimais numatyta Vyriausiojo administracinio teismo pirmininko teisė persikirstyti bylas (įskaitant su prieglobsčiu ir migracija susijusias bylas) tarp apygardos administracinių teismų, siekiant užtikrinti pagrįstą ir vienodą darbo krūvį²⁰. Šiomis aplinkybėmis taip pat buvo nustatytos naujos galimybės laikinai perkelti teisėjus²¹. Nors pagal naujas nuostatas teisėją galima perkelti be atitinkamo teisėjo sutikimo, ši galimybė taikoma tik tais atvejais, kai Teisėjų taryba nustato, kad teisėją reikia laikinai perkelti į kitą teismą arba į kitus to paties teismo, į kurį teisėjas buvo paskirtas, rūmus, siekiant užtikrinti tinkamą jų veiklą. Perkėlimas neturi neigiamo poveikio atlyginimui, negali trukti ilgiau nei vienus metus ir negali vykti dažniau nei kartą per trejus metus. Sprendžiant dėl teisėjo perkėlimo šiais atvejais, įvertinamas perkeliama teisėjo darbo stažas, specializacija, šeiminei padėtis, atstumas nuo teisėjo gyvenamosios vietovės iki teismo ar teismo rūmų, į kuriuos teisėjas yra perkeliamas, teisėjo nuomonė ir argumentai dėl galimo perkėlimo, taip pat kitos esminės aplinkybės²². Teisėjai mano, kad nustatytos apsaugos priemonės yra tinkamos siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi teisėjų nenušalinamumo ir nepriklausomumo principų²³. Reikėtų priminti, kad pagal Europos standartus perkėlimas prieš teisėjo valią gali būti leidžiamas tik išimtiniais atvejais²⁴.

Toliau įgyvendinamos kovos su korupcija aplinkos stiprinimo teismų sistemoje iniciatyvos²⁵. Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) atliko korupcijos rizikos analizę dėl bylų paskirstymo teisėjams sistemos, teisėjų kolegijų sudarymo ir atrankos kolegijų sudarymo Aukščiausiąjame Teisme²⁶. Atlikus šį tyrimą, Teisėjų taryba ir Nacionalinė teismų administracija (NTA) įgyvendina joms skirtas rekomendacijas ir toliau teikia STT informaciją apie jų įgyvendinimo pažangą²⁷. NTA taip pat parengė Teisėjų korupcijos prevencijos programos ir jos įgyvendinimo plano projektus, kurie buvo pateikti STT derinimui. 2022 m. vasario 25 d. Teisėjų taryba patvirtino šakinį Lietuvos teismų sistemos

¹⁹ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija CM/Rec(2010)12, 47 punktas. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra paskelbęs, kad sprendimų dėl paskyrimo taisyklės negali kelti pagrįstų abejonių dėl teisėjų neutralumo ir atsparumo išorės veiksniams (2021 m. balandžio 20 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *Repubblika*, C-896/19, 57 punktas; 2019 m. lapkričio 19 d. Sprendimas *A.K. ir kiti (Aukščiausiojo Teismo Drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas)*, C- 585/18, C- 624/18 ir C- 625/18, 134 ir 135 punktai, ir 2021 m. kovo 2 d. Sprendimas *A.B. ir kiti (Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimas – skundai)*, C- 824/18, 123 punktas.

²⁰ 69 straipsnio 1 dalis.

²¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 5.

²² Teismų įstatymo 63 straipsnio 8 punktas.

²³ Vizito į Lietuvą metu iš Teisėjų tarybos gauta informacija.

²⁴ Venecijos komisija, *Independence of the Judicial System, Part I, The Independence of Judges* (CDL-AD(2010)004), 43 punktas. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nuomone, perkėlimas be sutikimo galimas tik dėl teisėtų priežasčių, visų pirma susijusių su gerą teisingumo vykdymą leidžiančiu užtikrinti turimų išteklių paskirstymu, ir turėtų būti galimybė jį ginčyti teisme laikantis procedūros, visapusiškai garantuojančios teises į gynybą (2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *W.Z. (Aukščiausiojo Teismo Išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija – paskyrimas)*, C-487/19, ECLI:EU:C:2021:798, 118 punktas).

²⁵ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 4.

²⁶ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 8.

²⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 8.

kovos su korupcija veiksmų planą 2022–2025 metams ir jo įgyvendinimo priemonių planą 2022–2023 metams²⁸. Įsteigtas centrinis subjektas, atsakingas už korupcijai atsparios aplinkos kūrimą visoje teismų sistemoje, kuris veikia NTA struktūroje²⁹. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, bendradarbiaudama su Teisėjų taryba, taip pat rengia teisėjų ir teisėjų padėjėjų interesų konfliktų valdymo gairių projektą³⁰.

Tebevyksta klausimų, susijusių su advokatų profesinės paslapties laikymusi, teisminė peržiūra. Kaip nurodyta 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje³¹, Advokatūra pareiškė ieškinį Europos Žmogaus Teisių Teismui dėl įtariamos advokatų ir jų klientų bendravimo kontrolės. Šalims pateikus rašytines pastabas, byla vis dar nagrinėjama³². 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje nurodytas Vyriausiajam administraciniam teismui pateiktas apeliacinis skundas³³ buvo atmestas ir 2021 m. spalio 6 d. buvo nutraukta administracinė byla, nes dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu jau buvo priimtas galutinis nacionalinio teismo sprendimas. Advokatūra pateikė prašymą atnaujinti bylos nagrinėjimą³⁴, kurį Vyriausiasis administracinis teismas 2022 m. gegužės 25 d. galutiniu sprendimu atmetė dėl teisinio pagrindo nebuvimo. Vadovaujantis Europos standartais, turėtų būti imtasi visų būtinų priemonių, kad būtų užtikrintas advokato ir kliento santykių konfidencialumas³⁵.

Kokybė

2021 m. patvirtinta nauja teisingumo sistemos plėtros programa. 2021 m. spalio mėn. Vyriausybė patvirtino 2021–2030 m. plėtros programą³⁶. Programoje, kurioje daugiausia dėmesio skiriama dviem pagrindinėms sritims – teisingumo sistemos veiksmingumo ir efektyvumo didinimui ir bausmių vykdymo sistemos veiksmingumo didinimui, nustatytos galimos pagrindinės nepakankamo veiksmingumo priežastys ir numatytos priemonės joms šalinti. Suinteresuotosios šalys dalyvauja ir nustatant problemas, ir įgyvendinant priemones.

Tęsiamos diskusijos dėl lėšų paskirstymo teismams kriterijų. Kaip apibūdinta 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje³⁷, Teisėjų taryba išreiškė susirūpinimą dėl lėšų paskirstymo teismams ir jų paskirstymo kriterijų. Nors per ataskaitinį laikotarpį svarbių pokyčių neįvyko, vykdomoji valdžia sprendė klausimą, kad Teisingumo sistemos plėtros programoje dabartinis finansavimo paskirstymo modelis nesusietas su teismų, kaip

²⁸ Nutarimas Nr. 13P-46-(7.1.2.).

²⁹ Centrinis subjektas vykdo veiklą nuo 2022 m. kovo 1 d.

³⁰ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 8.

³¹ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 4.

³² Ieškinys Nr. 64301/19. Žr. iš Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos (CCBE) gautą atsakymą rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 42.

³³ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 4.

³⁴ Iš Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos (CCBE) gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 42.

³⁵ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. C(2000)21 dėl laisvės verstis advokato profesija 6 punktas.

³⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Teisingumo sistemos plėtros programa (2021 m. spalio 20 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 861).

³⁷ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5.

nepriklausomų įstaigų, teisiniu statusu ir poreikiais³⁸. Atsižvelgiant į tai, Nacionalinei teismų administracijai buvo pavesta išnagrinėti geriausią patirtį ir alternatyvius dabartinio finansavimo modelio sprendimus. Respublikos Prezidentas taip pat pripažino, kad, atsižvelgiant į suinteresuotųjų subjektų išreikštą susirūpinimą, teisėjų atlyginimai yra maži³⁹. Pažymėtina, kad nors 2020 m. fiksuotas nedidelis bendrų išlaidų teismams padidėjimas, jie išlieka palyginti maži⁴⁰.

Svarstomi teismų sistemos žemėlapiu pakeitimai. 2021 m. Parlamente pradėti svarstyti Respublikos Prezidento pateikti Teismų įstatymo, Administracinių bylų teisenos įstatymo ir Administracinių teismų įsteigimo įstatymo pakeitimai, kuriais siūloma pertvarkyti apygardos administracinių teismų sistemą⁴¹. Svarstomais pakeitimais siekiama tęsti 2018 m. pradėtą teismų sistemos pertvarką⁴², kad būtų suvienodintas teisėjų ir teismų darbuotojų darbo krūvis ir sąlygos bei padidintas teismų veiksmingumas. Pakeitimų projektų svarstymas Parlamente bus tęsiamas 2022 m. Svarbu tai, kad šiuose pakeitimuose būtų atsižvelgta į Europos standartus, susijusius su teismų sistemų žemėlapiais⁴³.

Toliau rengiami teisinės pagalbos sistemos pakeitimai. Kaip nurodyta 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje⁴⁴, Vyriausybė ketina įgyvendinti projektą, skirtą teisinės pagalbos sistemos kokybei gerinti. Šiuo tikslu atliekama galimybių studija, skirta valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos veiksmingumui ir kokybei įvertinti⁴⁵. Remdamasi tyrimo išvadomis, Teisingumo ministerija ketina siūlyti dabartinės teisinės sistemos pakeitimus⁴⁶. Suinteresuotieji subjektai reiškia susirūpinimą dėl šiuo metu advokatams mokamo mažo atlyginimo⁴⁷, kuris atgraso advokatus nuo dalyvavimo teisinės pagalbos sistemoje⁴⁸. Pagal Europos standartus valstybės narės turėtų užtikrinti tinkamo dydžio atlygį teisinę pagalbą teikiantiems asmenims⁴⁹.

Toliau skatinamas teisingumo sistemos skaitmeninimas. Kaip nurodyta ankstesniuose teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos leidimuose⁵⁰, skaitmeninės priemonės teisingumo sistemoje naudojamos plačiai. Nors iš duomenų matyti, kad jau yra taikomos

³⁸ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5. 1.2 problema – „Dabartinis finansavimo paskirstymo modelis nesusietas su teismų, kaip nepriklausomų valdžios institucijų, teisiniu statusu ir poreikiais“.

³⁹ Iš Europos teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 2 ir 15.

⁴⁰ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 34 ir 35 diagramos.

⁴¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 14.

⁴² 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 4.

⁴³ CEPEJ, „Teismų sistemos žemėlapių sudarymo rekomendacijos. Pagalbinė teisės į teisingumą užtikrinimo priemonė veiksmingoje teismų sistemoje“, CEPEJ (2013)7Rev1 (teismų sistemų žemėlapių kriterijai, rodikliai, patikslintų teismų sistemų žemėlapių įgyvendinimas, poveikio vertinimas).

⁴⁴ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5.

⁴⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 10.

⁴⁶ Vizito į Lietuvą metu iš Teisingumo ministerijos gauta informacija.

⁴⁷ Šiuo metu nustatytas valandinis įkainis lygus 20 EUR/h.

⁴⁸ Vizito į Lietuvą metu iš Advokatūros gauta informacija.

⁴⁹ Europos Tarybos Ministrų Komiteto Gairės dėl teisinės pagalbos sistemų civilinės ir administracinės teisės srityse veiksmingumo ir efektyvumo, CM(2021)36, 22 punktą.

⁵⁰ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5. 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 5.

procedūrinės taisyklės, leidžiančios teismuose naudoti skaitmenines technologijas nagrinėjant civilines, komercines, administracines ir baudžiamąsias bylas⁵¹, siekiant užtikrinti teismo posėdžių viešumą priimti nauji teisės aktų pakeitimai dėl vaizdo konferencijų priemonių naudojimo baudžiamosiose, civilinėse ir administracinėse bylose⁵². Teisėjų taryba taip pat patvirtino rekomendacijas dėl nuotolinių teismo posėdžių organizavimo⁵³. 2021 m. vykdomoji valdžia skyrė lėšų teismų nešiojamiesiems kompiuteriams ir vaizdo konferencijų įrangai įsigyti⁵⁴. Be to, užtikrinamas saugus elektroninis ryšys tarp teismų ir tarp teismų bei kitų institucijų⁵⁵, parengti skaitmeniniai sprendimai, leidžiantys iškelti bylas ir stebėti jų eigą⁵⁶. Nors iš duomenų matyti, kad prokuratūra skaitmenines technologijas naudoja ne taip plačiai, kaip teismai⁵⁷, 2022 m. kovo 22 d. pradėjo veikti Skaitmeninių paslaugų portalas, kuriame fiziniai ir juridiniai asmenys, advokatai gali teikti, gauti dokumentus ir skaitmeniniu būdu bendrauti su ikiteisminio tyrimo pareigūnais ir prokurorais ikiteisminio tyrimo metu⁵⁸. Nors suinteresuotieji subjektai pripažįsta, kad skaitmeninės priemonės atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant teismų darbą COVID-19 pandemijos metu, jie taip pat įspėjo, kad ilgesnis nuotolinių posėdžių taikymas gali pakenkti teisingumo kokybei⁵⁹.

Veiksmingumas

Ir toliau pasiekama gerų rezultatų teisingumo sistemos veiksmingumo srityje, nors kyla naujų problemų⁶⁰. Nepaisant to, kad bylų nagrinėjimo trukmė pailgėjo, ji išlieka palyginti maža pirmosios instancijos teismuose tiek civilinėse ir komercinėse⁶¹, tiek administracinėse bylose⁶². Aukštesnės instancijos teismuose bylų nagrinėjimo trukmė sumažėjo tiek civilinėse ir komercinėse⁶³, tiek administracinėse bylose⁶⁴. Vis dėlto, nors susikaupusių bylų skaičius Lietuvoje išlieka palyginti mažas, susikaupusių bylų skaičiaus mažėjimo tendencija nutrūko, nes sistemoje atsirado daugiau visų kategorijų nagrinėjamų bylų nei buvo išspręsta 2020 m.⁶⁵

Įgyvendinamos teisingumo sistemos veiksmingumo didinimo priemonės. Atsižvelgdama į 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje nurodytas teismų veiksmingumo

⁵¹ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 42 diagrama.

⁵² 2022 m. vasario 23 d. Teisingumo ministro įsakymai Nr. 1R-58 ir 1R-59. Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 12.

⁵³ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 27.

⁵⁴ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 27.

⁵⁵ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 44 diagrama.

⁵⁶ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 46 diagrama.

⁵⁷ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 45 diagrama.

⁵⁸ Lietuvos Vyriausybė nurodo, kad prokuratūra gerokai dažniau pasitelkia skaitmenines technologijas baudžiamosiose bylose, nes visi ikiteisminiai tyrimai atliekami naudojantis bylų valdymo sistema (Integruota baudžiamojo proceso informacinė sistema (IBPS)), o baudžiamoji byla ikiteisminio tyrimo metu yra visiškai skaitmeninė. Tačiau teismai nenaudoja skaitmeninių bylų teismo posėdžių etape.

⁵⁹ Iš Europos administracinių teismų teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 24.

⁶⁰ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 6.

⁶¹ Nuo 87 dienų 2019 m. iki 117 dienų 2020 m., 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 7 diagrama.

⁶² Nuo 96 dienų 2019 m. iki 112 dienų 2020 m., 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 9 diagrama.

⁶³ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 8 diagrama.

⁶⁴ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 10 diagrama.

⁶⁵ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 11 diagrama.

didinimo iniciatyvas⁶⁶, Teisingumo ministerija parengė teisės aktų projektus, kuriuos patvirtinus bus sudarytos sąlygos perduoti neteisimine tvarka nagrinėjamas bylas kitoms institucijoms (pvz., notarams ir antstoliams)⁶⁷. Tikimasi, kad šios priemonės sumažins teismų darbo krūvį⁶⁸. Rengiami pakeitimai užtikrins neteisminių institucijų priimtų sprendimų teisminę peržiūrą, kuri yra būtina siekiant užtikrinti šalių teises. Atrodo, kad šios numatytos priemonės atitinka Europos standartus⁶⁹. Šiuo klausimu konsultuojamasi su Teisėjų taryba⁷⁰. Teisės aktų projektai buvo pateikti svarstyti Vyriausybei⁷¹ ir tikimasi, kad Parlamentas dėl jų balsuos pavasario sesijoje. Teismų taryba taip pat įtraukė teismų veiklos efektyvumo didinimą kaip vieną iš savo 2021–2024 m. strateginių kryptių⁷². Numatytos priemonės apima teisėjų darbo krūvio subalansavimą ir teisingumo vykdymo sąlygų gerinimą⁷³.

II. KOVOS SU KORUPCIJA SISTEMA

Teisingumo ministerija ir Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT) yra pagrindinės įstaigos, atsakingos už korupcijos prevencijos priemonių koordinavimą nacionaliniu lygmeniu. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija prižiūri, kaip laikomasi institucinių etikos standartų. STT taip pat pavesta parengti ir įgyvendinti tam tikras korupcijos prevencijos priemones. Užduotis kovoti su korupcija padalyta kelioms valdžios institucijoms. STT suteikta kompetencija nustatyti ir tirti sunkiausias su korupcija susijusias nusikalstamas veikas⁷⁴, o prokuratūra atlieka ir koordinuoja ikiteisminius tyrimus.

Ekspertai ir įmonių vadovai mano, kad korupcijos lygis viešajame sektoriuje tebėra gana žemas. 2021 m. pagal organizacijos „Transparency International“ korupcijos suvokimo indeksą Lietuva iš 100 balų surinko 61 balą ir Europos Sąjungoje užima 12 vietą, o pasaulyje – 34 vietą⁷⁵. Šis suvokimas yra gana stabilus pastaruosius penkerius metus⁷⁶. Iš 2022 m. specialiosios „Eurobarometro“ apklausos dėl korupcijos rezultatų matyti, kad 81 proc. respondentų mano, jog korupcija jų šalyje plačiai paplitusi (ES vidurkis – 68 proc.), 21 proc. respondentų teigia asmeniškai jaučiantys, kad korupcija daro poveikį jų kasdieniam

⁶⁶ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 6.

⁶⁷ Visų pirma, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso pakeitimai.

⁶⁸ Vizito į Lietuvą metu iš Teisingumo ministerijos gauta informacija.

⁶⁹ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija CM/Rec(2010)12, 36 punktas.

⁷⁰ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 29.

⁷¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 15.

⁷² 2021 m. vasario 26 d. Teisėjų tarybos nutarimas Nr. 13P-27-(7.1.2).

⁷³ Iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 120.

⁷⁴ Kitos tyrimus atliekančios institucijos yra policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba ir muitinė, tačiau jų kompetencija yra tirti tik vieno iš jų pareigūnų padarytus nusikaltimus.

⁷⁵ „Transparency International“ (2022), korupcijos suvokimo indeksas 2021 m., p. 2–3. Korupcijos suvokimo lygis skirstomas į šias kategorijas: žemas (ekspertų ir įmonių vadovų korupcijos viešajame sektoriuje suvokimas viršija 79 balus), gana žemas (79–60 balų), gana aukštas (59–50 balų) ir aukštas (mažiau negu 50 balų).

⁷⁶ 2017 m. Lietuva surinko 59 balus, o 2021 m. – 61 balą. Indeksas per praėjusius penkerius metus reikšmingai padidėja arba sumažėja, kai balų suma pasikeičia daugiau kaip penkiais balais, padidėja arba sumažėja, kai balų suma pasikeičia 4–5 balais, ir išlieka gana stabilus, kai balų suma pasikeičia 1–3 balais.

gyvenimui (ES vidurkis – 24 proc.)⁷⁷. Verslo kontekste 58 proc. įmonių mano, kad korupcija yra plačiai paplitusi (ES vidurkis – 63 proc.), 22 proc. mano, kad korupcija kelia problemų vykdant verslo veiklą (ES vidurkis – 34 proc.)⁷⁸. Be to, 36 proc. respondentų mano, jog sėkmingų baudžiamojo persekiojimo atvejų yra pakankamai, kad tai atgrasytų nuo korupcinės veiklos (ES vidurkis – 34 proc.)⁷⁹, o 39 proc. įmonių mano, kad asmenys ir įmonės, pagauti duodant kyšį aukštesniam pareigūnui, yra tinkamai nubaudžiami (ES vidurkis – 29 proc.)⁸⁰.

Patvirtinta nauja 2022–2033 m. kovos su korupcija darbotvarkė. Kaip nurodyta 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje⁸¹, dabartinė kovos su korupcija strateginė programa⁸² bus atnaujinta priėmus naująją 2022–2033 m. kovos su korupcija darbotvarkę. Vyriausybės patvirtintas tekstas grindžiamas trimis pagrindiniais ramsčiais: švietimu, prevencija ir kontrole⁸³. Darbotvarkė bus įgyvendinama pagal tris ketverių metų darbotvarkės planus. 2022 m. birželio 28 d. Seimas patvirtino naują 2022–2033 m. kovos su korupcija darbotvarkę. Be to, STT įgyvendina nacionalinės kovos su korupcija strategijos efektyvaus įgyvendinimo projektą, kuris bus baigtas 2023 m. Projektas padės valdžios institucijoms įgyvendinti atnaujintą kovos su korupcija strategiją ir veiksmų planą, taip pat padės sukurti ir įdiegti kovos su korupcija priemonių stebėsenos ir ataskaitų teikimo sistemą⁸⁴.

Naujuoju korupcijos prevencijos įstatymu siekiama sukurti atsparią kovos su korupcija aplinką. Apskritai Korupcijos prevencijos įstatyme⁸⁵ pateikiamos apibrėžtys, tikslai, uždaviniai ir principai, taip pat sukuriama priemonių sistema, kuria siekiama užtikrinti įvairių subjektų antikorpacinę aplinką⁸⁶. 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojusi nauju šio įstatymo pakeitimu išplečiama jo taikymo sritis, įtraukiant valstybės valdomas įmones ir jų patronuojamąsias bendroves⁸⁷. GRECO palankiai įvertino šį pakeitimą⁸⁸. Dabar viešieji subjektai privalo patvirtinti specialias sektoriui skirtas kovos su korupcija priemones. Todėl dabar už korupcijos rizikos valdymą pirmiausia atsakingi tiek viešojo, tiek privačiojo

⁷⁷ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 523 (2022). „Eurobarometro“ duomenys apie gyventojų korupcijos suvokimą ir patirtį atnaujinami kartą per dvejus metus. Ankstesnis duomenų rinkinys pateiktas specialiojoje „Eurobarometro“ apklausoje Nr. 502 (2020).

⁷⁸ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 507 (2022). „Eurobarometro“ duomenys apie įmonių požiūrį į korupciją atnaujinami kartą per dvejus metus. Ankstesnis duomenų rinkinys pateiktas greitojoje „Eurobarometro“ apklausoje Nr. 482 (2019).

⁷⁹ Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 523 (2022).

⁸⁰ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 507 (2022).

⁸¹ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 8.

⁸² Tarpinstitucinio veiksmų plano stebėsenos ataskaitoje (2020) pateikiama išsami informacija apie įgyvendintas Nacionalinės kovos su korupcija programos priemones. Iš 45 suplanuotų priemonių 36 įgyvendintos, šešių įgyvendinimas atidėtas, viena įgyvendinta iš dalies, viena neįgyvendinta ir vienos atsisakyta.

⁸³ Pagal pirmąjį ramstį bus vykdoma konkreti švietimo veikla, taip pat informavimo kampanija, kuria bus siekiama didinti valstybės tarnautojų kovos su korupcija kompetenciją. Pagal prevencijos ramstį, siekiant padidinti viešojo administravimo skaidrumą, bus sukurtas efektyvesnis interesų konfliktų valdymas, didesnis lobistinių santykių skaidrumas ir griežtesnis politinių partijų finansavimo kontrolės mechanizmas. Galiausiai kontrolės ramsčiu siekiama didinti informuotumą ir atsparumą korupcijai teismų sistemoje.

⁸⁴ Šiam projektui teikiama parama pagal Europos Komisijos techninės paramos priemonę.

⁸⁵ 2021 m. birželio 29 d. Korupcijos prevencijos įstatymo Nr. IX-904 pakeitimo įstatymas Nr. XIV-471.

⁸⁶ Pagal šį įstatymą pagrindinės korupcijos prevencijos priemonės, be kita ko, yra korupcijos rizikos analizė, teisės aktų (jų projektų) antikorpacinis vertinimas, pranešimai apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas, korupcijos rizikos valdymo vertinimas ir tikrinimo procedūros.

⁸⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 19.

⁸⁸ GRECO, Penktasis vertinimo etapas. Vertinimo ataskaita, p. 4.

sektorius subjektai. Be to, šiame naujajame įstatyme numatytas konkretus priemonių rinkinys, skirtas korupcijos prevencijai, informuotumo didinimui, darbuotojų patikimumo patikrinimui, taip pat įpareigojimai deklaruoti privačius interesus ir lobistinę veiklą.⁸⁹ Specialiųjų tyrimų tarnyba yra atsakinga už įstatymo įgyvendinimo stebėseną⁹⁰.

2021 m., palyginti su 2020 m., su korupcija susijusių nusikalstamų veikų tyrimų ir baudžiamojo persekiojimo atvejų skaičius išliko santykinai stabilus. 2021 m. dėl korupcinių nusikalstamų veikų kaip įtariamieji buvo tiriami 376 asmenys, 38 asmenys buvo nuteisti už korupcines nusikalstamas veikas (palyginti su 69 asmenimis 2020 m.), o 22 asmenys už korupcines nusikalstamas veikas buvo nuteisti galutiniu teismo sprendimu. Remiantis STT duomenimis, 2021 m. korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų skaičius, palyginti su praėjusiais metais, padidėjo 3 proc.⁹¹ STT nurodo, kad 2021 m. ištyrė šešias aukšto lygio ir sudėtingas korupcijos bylas ir tris bylas, susijusias su ES lėšomis⁹². Kartu iš dalies pakeičiant Baudžiamojo proceso kodeksą ir nustatant galimybę atlikti procesinius veiksmus naudojant skaitmenines priemones buvo sustiprinta korupcinių nusikaltimų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo teisinė sistema.

Stengiamasi pagerinti turto susigrąžinimą. Nuo 2020 m. lapkričio mėn. veikia Turto susigrąžinimo skyrius, kuriam pavesta susigrąžinti korupcinių nusikaltimų turtą. 2021 m. buvo pradėta 10 bylų (t. y. aštuonios bylos dėl neteisėto praturtėjimo ir dvi bylos dėl pinigų plovimo), iš viso konfiskuota 2,8 mln. EUR, t. y. maždaug keturis kartus daugiau nei 2020⁹³. Turto susigrąžinimo skyrius taip pat yra atsakingas už turto paiešką naudojant žvalgybos priemones. 2021 m. atlikta 16 turto sekimo analizių, susijusių su turtu ir įtartinais sandoriais⁹⁴. Turto susigrąžinimo skyrius bendradarbiauja su Nacionaline turto susigrąžinimo tarnyba ir planuoja plėsti bendradarbiavimo susitarimus su kolegomis, įskaitant ES valstybėse narėse, taip pat trečiojoje šalyse.

STT įgyvendina priemones, skirtas viešųjų pirkimų, kurie tebėra didelės korupcijos rizikos sritis, trūkumams šalinti. STT toliau analizuoja galimą riziką viešųjų pirkimų sektoriuje ir, paskelbus 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, nustatė keletą sistemos trūkumų⁹⁵. Pavyzdžiui, atvirų derybų procedūros buvo taikomos ne tik neišvengiamais ir skubiais atvejais, be to, joms trūko skaidrumo, ypač vykdant viešuosius pirkimus, susijusius su sveikatos krize. Šiems trūkumams pašalinti STT pasiūlė konkrečius veiksmus, kartu pritardama labiau centralizuotos sistemos, kuri galėtų padidinti skaidrumą, idėjai. Tokios priemonės apima, pavyzdžiui, vidaus viešųjų pirkimų tarnybų rotacijos nustatymą, viešųjų pirkimų sprendimų skelbimą ir funkcijų atskyrimą viešųjų pirkimų srityje⁹⁶. Be to, STT toliau stebi, kaip įgyvendinamos COVID-19 pandemijos padarinių švelninimo priemonės, visų pirma viešųjų pirkimų srityje, taip pat aktyviai dalyvauja

⁸⁹ Vizito į Lietuvą metu iš STT gauta informacija.

⁹⁰ 2021 m. birželio 29 d. Korupcijos prevencijos įstatymo Nr. IX-904 pakeitimo įstatymo Nr. XIV-471 V skyrius.

⁹¹ Vizito į Lietuvą metu iš STT gauta informacija.

⁹² Vizito į Lietuvą metu iš STT gauta informacija.

⁹³ Vizito į Lietuvą metu iš STT gauta informacija.

⁹⁴ Vizito į Lietuvą metu iš STT gauta informacija.

⁹⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 23.

⁹⁶ Vizito į Lietuvą metu iš STT gauta informacija.

keičiantis geriausia patirtimi tarptautiniu lygmeniu ir dalijasi žiniomis apie korupcijos riziką, susijusią su COVID-19 pandemija⁹⁷.

Privačių interesų registras (PINREG) pradėjo duoti teigiamų rezultatų – supaprastėjo procesas. Šiuo metu interesus privaloma deklaruoti daugiau kaip 150 000 asmenų. Siekiant užtikrinti efektyvesnę ir greitesnę privačių interesų deklaravimą, užkirsti kelią korupcijai ir užtikrinti skaidrumą viešajame sektoriuje, iš dalies pakeistas Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, taikomas renkamiems ir skiriamiems asmenims⁹⁸. Dėl to buvo supaprastintas duomenų įvedimas į PINREG ir dabar sistema sukuria deklaracijas naudodama duomenis iš nacionalinių duomenų bazių ir iš anksto užpildytas formas. Todėl nuo PINREG veikimo pradžios labai padaugėjo užklausų dėl privačių interesų deklaravimo, deklaracijų pildymo ir PINREG priemonių naudojimo⁹⁹. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK) dabar kontroliuoja ir analizuoja duomenų kokybę, o sistema taip pat siunčia priminimus, kai reikia deklaruoti ar pataisyti duomenis¹⁰⁰. Nors GRECO apskritai palankiai įvertino šį pokytį, organizacija taip pat pažymėjo, kad aukščiausių politikų deklaracijų tikslumo kontrolė turėtų būti vykdoma nuolat, o ne tik atliekant konkrečius tyrimus¹⁰¹.

2021 m. sausio mėn. įsigaliojusios atnaujintos lobizmo taisyklės padeda didinti skaidrumą. Kaip apibūdinta 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje¹⁰², įstatyme numatyta kryžminio deklaravimo sistema, pagal kurią lobistai, politikai ir valstybės tarnautojai privalo pranešti apie savo susitikimus VTEK tvarkomame lobistų registre. Ši schema vertinama kaip teigiamas žingsnis į priekį¹⁰³. Remiantis naujausia VTEK metine ataskaita, 2021 m. gerokai padidėjo registruotų lobistų skaičius¹⁰⁴. VTEK ir toliau aktyviai

⁹⁷ Europos kovos su korupcija ir policijos priežiūros institucijos (EPAC/EACN) vardu STT surengė specialų internetinį seminarą „COVID-19 skiepijimas ir korupcijos rizikos valdymas“, kuriame dalyvavo daugiau kaip 70 ekspertų iš visų ES valstybių narių. Šio internetinio seminaro tikslas buvo aptarti galimą korupcijos riziką vykdant skiepijimo kampaniją, taip pat kitose didelės rizikos srityse, susijusiose su priemonėmis, skirtomis COVID-19 pandemijos poveikiui mažinti.

⁹⁸ Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pakeitimu taip pat pakeistas įstatymo pavadinimas, kuris dabar yra Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas. Jis priimtas 2020 m. liepos mėn.

⁹⁹ VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 18.

¹⁰⁰ PINREG skirtas ne tik deklaruojantiems, bet ir visuomenei, kuri gali patogiai atlikti aktualių privačių interesų deklaracijų paiešką, taip pat įstaigos vadovams ar jo įgaliotiems atstovams, kurie PINREG gali susidaryti įstaigos struktūrą, deklaruojančių darbuotojų sąrašą, patogiai analizuoti jų privačių interesų deklaracijų duomenis, užtikrinti kontrolę (VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 16).

¹⁰¹ GRECO, Penktasis vertinimo etapas. Vertinimo ataskaita, 143 punktas.

¹⁰² 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 8.

¹⁰³ Vizito į Lietuvą metu iš „Transparency International“ gauta informacija.

¹⁰⁴ Iš viso sąrašą papildė 133 lobistai, taigi bendras lobistų skaičius pasiekė 255. Iš pastarųjų 120 yra juridiniai asmenys ir 135 fiziniai asmenys. VTEK teigimu, tai, be kita ko, lėmė ir leidimas juridiniams asmenims vykdyti lobistinę veiklą (VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 23).

rengė asmenims mokymus su lobizmo sistema susijusiomis temomis¹⁰⁵. Vis dėlto VTEK pripažįsta, kad vis dar reikia tobulinti skaidrią ir viešą teisėkūrą¹⁰⁶.

Teigiamų rezultatų duoda toliau įgyvendinamos „sukamųjų durų“ reiškinio ir veiklos pertraukos nuostatos. „Sukamųjų durų“ reiškinys ir veiklos pertraukos laikotarpiai reglamentuojami Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme (VPIDĮ)¹⁰⁷, kuriame nustatytas vienerių metų veiklos pertraukos laikotarpis¹⁰⁸. Be to, VTEK turi teisę kiekvienu konkrečiu atveju nukrypti nuo bendrųjų taisyklių¹⁰⁹. 2021 m. VTEK išnagrinėjo 358 pranešimus dėl galimo 500 asmenų VPIDĮ nuostatų pažeidimo¹¹⁰. Tais pačiais metais buvo pradėta 60 tyrimų, o pranešimai dėl 13 asmenų buvo perduoti institucijos ar įstaigos, kurioje asmuo dirba, vadovui¹¹¹. Atlikusi 71 tyrimą 2021 m., VTEK nustatė, kad VPIDĮ nuostatos buvo pažeistos 62 proc. atvejų (44)¹¹².

Taikomos pranešėjų apsaugos taisyklės padeda tirti su korupcija susijusius nusikaltimus ir patraukti už juos baudžiamojon atsakomybėn. 2021 m. Generalinė prokuratūra pranešėjais pripažino 43 asmenis¹¹³. Remiantis pranešėjų pateikta informacija, pradėta 10 ikiteisminių tyrimų. Be to, buvo atlikti vidaus auditai ir vienu atveju nustatyti pažeidimai. Dažniausiai pasitaikantys nusižengimai – apgaulinga apskaita privačiose bendrovėse, piktnaudžiavimas įgaliojimais, kyšininkavimas ir korupcija viešajame sektoriuje¹¹⁴. 2021 m. gruodžio mėn. buvo priimtas Įstatymo dėl pranešėjų apsaugos pakeitimas. Šiuo pakeitimu siekiama į nacionalinę teisę perkelti Pranešėjų direktyvą¹¹⁵. Siekdama toliau didinti informuotumą apie pranešėjų apsaugos svarbą, Generalinė prokuratūra organizuoja viešas konsultacijas privačioms bendrovėms ir viešosioms įstaigoms¹¹⁶. Šių konsultacijų metu pateikiamos konkrečios rekomendacijos, kaip sukurti ir valdyti vidaus pranešimo kanalus. GRECO rekomendavo rengti specialius mokymus ir informuotumo didinimo veiklą apie pranešimų apie pažeidimus ir pranešėjų apsaugą visų hierarchijos ir pavaldumo lygių policijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos darbuotojams¹¹⁷.

¹⁰⁵ Seminaruose dalyvavo beveik 2 000 asmenų. Mokymo veikla buvo skirta kelių rūšių auditorijoms: savivaldybių tarybų nariams, kitiems valstybės tarnautojams, registruotiems lobistams, potencialiems lobistams ir įtaką teisėkūrai darantiems asmenims. VTEK siekė juos supažindinti su teisėto ir neteisėto lobizmo samprata, lobistų dalyvavimu teisėkūros procese, lobistų ir valstybės tarnautojų sąveika ir bendradarbiavimu bei reguliavimo naujove – įtaka teisėkūrai (VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 7).

¹⁰⁶ Pavyzdžiui, kalbant apie veiklą, kuri šiuo metu nelaikoma lobizmu, pavyzdžiui, veiklą, susijusią su viešojo sektoriaus asmenimis, kurie dalyvauja valstybės institucijose ir savivaldybėse sudaromų patariamųjų kolegialių organų (t. y. tarybų, komisijų, darbo grupių) veikloje (VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 10).

¹⁰⁷ Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, kurio naujausias pakeitimas įsigaliojo 2020 m. liepos mėn.

¹⁰⁸ Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 15 ir 17 straipsniai.

¹⁰⁹ Ten pat, 18 straipsnis.

¹¹⁰ VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 32.

¹¹¹ VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 33.

¹¹² VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita, p. 35.

¹¹³ Remiantis Generalinės prokuratūros pateiktais statistiniais duomenimis, priimti 73 sprendimai, 43 asmenys pripažinti pranešėjais, o 30 asmenų – ne. Vizito į Lietuvą metu iš Generalinės prokuratūros gauta informacija.

¹¹⁴ Vizito į Lietuvą metu iš Generalinės prokuratūros gauta informacija.

¹¹⁵ Direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos.

¹¹⁶ 2022 m. įvyko pirmos konsultacijos su Lietuvos verslo konfederacijos atstovais.

¹¹⁷ GRECO, Penktasis vertinimo etapas. Vertinimo ataskaita, p. 60.

III. ŽINIASKLAIDOS PLIURALIZMAS IR ŽINIASKLAIDOS LAISVĖ

Lietuvoje žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės teisinė sistema grindžiama konstitucinėmis apsaugos priemonėmis ir sektorių teisės aktais. Konstitucija draudžiama cenzūra ir žiniasklaidos monopolizavimas ir užtikrinama žodžio laisvė bei informacijos laisvė. Pagrindinis žiniasklaidos įstatymas yra Visuomenės informavimo įstatymas. Priimti teisės aktai, kuriais į nacionalinę teisę perkeliama Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva¹¹⁸. Institucinę struktūrą sudaro Lietuvos radijo ir televizijos komisija (LRTK), Žurnalistų etikos inspektoriatas ir Visuomenės informavimo etikos asociacija¹¹⁹.

Didelių audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliavimo institucijos teisinės sistemos pokyčių nebuvo. Finansiniai ir žmogiškieji LRTK ištekliai laikomi pakankamais ir išliko stabilūs, ypač todėl, kad jos biudžetas finansuojamas iš rinkos dalyvių surenkamų mokesčių lėšomis, o ne kasmet iš valstybės biudžeto skiriamais asignavimais. Negauta jokių pranešimų apie valstybės ar privačių subjektų bandymus kištis į nepriklausomą LRTK veiklą¹²⁰. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2022 m. ataskaitoje pažymėta, kad žiniasklaidos reguliavimo institucijos nepriklausomumui ir efektyvumui kyla labai nedidelė rizika¹²¹.

Rengiami teisės aktai, kuriais siekiama padidinti žiniasklaidos savireguliacijos įstaigų efektyvumą ir nešališkumą. Po viešų diskusijų dėl Visuomenės informavimo etikos komisijos efektyvumo ir nešališkumo, Visuomenės informavimo etikos asociacijos sudėties ir dėl to, kiek žiniasklaidos savireguliacijos organų veikla turėtų būti nustatyta teisės aktais, 2021 m. gegužės 19 d. Parlamentas sudarė darbo grupę, kuriai buvo pavesta peržiūrėti dabartinę institucinę sistemą ir pasiūlyti teisės aktų patobulinimų. Darbo grupės įgaliojimai baigiasi 2022 m. birželio 30 d.¹²² Suinteresuotieji subjektai išreiškė skirtingas nuomones dėl pageidaujamos patobulinimų krypties. Kai kurie siūlė, kad reikia nedaug pakeitimų ir kad visuomeninis transliuotojas turėtų vėl prisijungti prie savireguliacinės struktūros. Kiti pasisakė už geresnį NVO, akademinės bendruomenės, žurnalistų ir verslo asociacijų atstovavimą, taip pat už naujus reikalavimus, kuriais būtų didinamas Etikos komisijos profesionalumas. Šie reikalavimai numatytų, kad jos nariai turėtų turėti didelę ankstesnę patirtį žiniasklaidos sektoriuje¹²³.

Siekdama didinti žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumą, Kultūros ministerija įdiegė viešai prieinamą Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinę sistemą. Sistemoje VIRSIS, kuri numatyta Visuomenės informavimo įstatyme ir visuomenės informavimo politikos strateginėse kryptyse 2019–2022 metams, skelbiami duomenys apie žiniasklaidos priemonių savininkus ir iš viešųjų įstaigų gaunamas pinigų sumas¹²⁴. Vadovaujantis bendraisiais reikalavimais valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų

¹¹⁸ Apie tai, kad Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva visiškai perkelta į nacionalinę teisę, Komisijai buvo pranešta 2021 m. sausio 27 d.

¹¹⁹ Pagal organizacijos „Žurnalistai be sienų“ 2022 m. pasaulio spaudos laisvės indeksą Lietuva užima 9 vietą, palyginti su 28 vieta praėjusiais metais.

¹²⁰ Vizito į Lietuvą metu iš LRTK gauta informacija.

¹²¹ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2022), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 11. Nepaisant to, Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2022 m. ataskaitoje nurodyti keli neseniai įvykę „galimai politiniai“ LRTK narių paskyrimai.

¹²² Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 29.

¹²³ Vizito į Lietuvą metu iš Visuomenės informavimo etikos asociacijos ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) gauta informacija.

¹²⁴ Taip pat žr. 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 11.

interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms, nuo 2022 m. visose viešųjų įstaigų interneto svetainėse turi būti pateikiama nuoroda į VIRSIS¹²⁵. Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2022 m. ataskaitos duomenimis, žiniasklaidos priemonių nuosavybės skaidrumui kyla nedidelė rizika¹²⁶. Nors naujienų žiniasklaidai būdinga didelė koncentracija, Lietuvos teisėje nenumatytos konkrečios rinkos koncentracijos žiniasklaidos sektoriuje taisyklės¹²⁷.

Valdžios institucijos sumažino audiovizualinės žiniasklaidos ir radijo paslaugų teikėjams taikomus mokesčius. Visuomenės informavimo įstatymas garantuoja redaktorių nepriklausomumą, nes juo draudžiama daryti įtaką žiniasklaidai, jos savininkams ir žurnalistams, siekiant, kad būtų rengiami neteisingi ar šališki reportažai¹²⁸. Įstatyme taip pat nustatytos žiniasklaidos veiklos rūšys, kurioms reikalinga licencija, pavyzdžiui, televizijos ar radijo transliavimas, ir pagrindiniai licencijavimo principai, pavyzdžiui, konkursų organizavimas ir pirmenybės teikimas subjektams, įsipareigojusiems užtikrinti teisingos ir nešališkos informacijos teikimą. Be to, jame nustatytos apsaugos priemonės, neleidžiančios žiniasklaidos priemonių kontroliuoti asmenims, susijusiems su trečiosiomis šalimis, kurios nepriklauso nei ES, nei NATO ir kurios, kaip manoma, kelia grėsmę nacionaliniam saugumui¹²⁹. Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų teikėjai ir radijo transliuotojai turi mokėti mokesčius LRTK ir metinį mokestį, kuris pervedamas Visuomenės informavimo etikos komisijai. Gavusi atitinkamų bendrovių skundus dėl didelės finansinės naštos, LRTK pasiūlė sumažinti metinius mokesčius. 2022 m. balandžio 25 d. Kultūros ministerija atliko reikiamus pakeitimus, kad mokesčiai būtų sumažinti¹³⁰. Be to, 2022 m. 0,5 mln. EUR (iki 3,2 mln. EUR) padidintas Spaudos, radijo ir televizijos fondas¹³¹.

Griežtos teisinės apsaugos priemonės užtikrina Lietuvos visuomeninės žiniasklaidos nepriklausomumą. Valstybinė reklama žiniasklaidai skiriama pagal viešųjų pirkimų taisykles, o televizijos ir radijo programų rengimo atveju – pagal specialias Vyriausybės patvirtintas taisykles. Pagal viešųjų pirkimų taisykles perkančioji organizacija gali remtis „ankstesniu sunkiu profesiniu nusižengimu“ kaip pagrindu pašalinti žiniasklaidos priemonę iš viešųjų pirkimų procedūros¹³². Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatyme numatytos konkrečios visuomeninės žiniasklaidos (LRT) nepriklausomumo garantijos. Visų pirma Tarybai¹³³ pavesta atstovauti visai visuomenei vykdant valdymo priežiūros funkcijas. Tarybos narių kadencija nesutampa su įvairių juos skiriančiųjų institucijų ir įstaigų kadencijomis. Be to, Tarybos nariai negali būti politinių partijų nariais ir negali būti atleisti iš pareigų nepasibaigus kadencijai, išskyrus Įstatyme nurodytais ribotais pagrindais. LRT

¹²⁵ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 29.

¹²⁶ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2022), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 12.

¹²⁷ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2022), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 12–13.

¹²⁸ Visuomenės informavimo įstatymo 7 straipsnis.

¹²⁹ Visuomenės informavimo įstatymo 22 ir 31 straipsniai.

¹³⁰ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 30, ir Kultūros ministerijos svetainėje skelbiama informacija – <https://lrkm.lrv.lt/lt/naujienos/audiovizualiniu-ziniasklaidos-paslaugu-teikejams-mazes-metines-imokos>.

¹³¹ Vizito į Lietuvą metu iš Kultūros ministerijos gauta informacija.

¹³² Viešųjų pirkimų įstatymo 46 straipsnis.

¹³³ Taryba formuoja LRT programų ir LRT svetainės strategiją, prižiūri, kaip įgyvendinama LRT misija, ir tvirtina LRT administracijos metines pajamas ir išlaidas. Tarybą sudaro dvylika iškilų visuomenės, mokslo ir kultūros sričių atstovų, kurie skiriami šešerių metų kadencijai. Keturi narius skiria Lietuvos Respublikos Prezidentas, keturi – Seimas (du nariai išrenkami iš Parlamento opozicijos pasiūlytų kandidatų), po vieną narį deleguoja Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos švietimo taryba, Lietuvos meno kūrėjų asociacija ir Lietuvos vyskupų konferencija (<https://apie.lrt.lt/valdymas/valdymas#taryba>).

generalinis direktorius skiriamas viešo konkurso būdu ir gali būti atleistas tik dviejų trečdalių Tarybos narių balsų dauguma. LRT finansuojama iš nustatyto dydžio mokestinių pajamų dalies. Jos metinę ataskaitą rengia generalinis direktorius, o Taryba ją pateikia Parlamentui¹³⁴. Remiantis Žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos 2022 m. ataskaita, tiek „valstybinis išteklių ir paramos žiniasklaidos sektoriui reguliavimas“, tiek „visuomeninės žiniasklaidos valdymo ir finansavimo nepriklausomumas“ kelia nedidelę riziką¹³⁵.

Susirūpinimą kelia tai, kad valdžios institucijos aiškina duomenų apsaugos taisykles taip, kad ribojamos žurnalistų galimybės susipažinti su informacija¹³⁶. Visų pirma, pasitaiko atvejų, kai žurnalistams tenka savo teisę į informaciją ginti teismuose. Kol priimamas teismo sprendimas, informacija neretai būna pasenusi¹³⁷. Visuomenės dėmesio sulaukusioje byloje Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba nusprendė, kad žiniasklaidos paslaugų teikėjas pažeidė asmens duomenų apsaugos taisykles, nes publikacijoje atskleidė viešuosius pirkimus laimėjusios įmonės vadovo ir viešuosius pirkimus vykdžiusios savivaldybės įmonės darbuotojos pavardes ir giminystės ryšius¹³⁸. Iš pradžių, 2021 m. spalio mėn., Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šį sprendimą paliko galioti¹³⁹. Po plačių viešų diskusijų ir žiniasklaidos protestų teismo procesas buvo atnaujintas, o 2022 m. vasario mėn. ankstesnis teismo sprendimas buvo panaikintas¹⁴⁰. Be to, 2021 m. gruodžio mėn. buvo iš dalies pakeistas Visuomenės informavimo įstatymas, siekiant išplėsti viešojo asmens apibrėžtį¹⁴¹ ir sudaryti palankesnes sąlygas susipažinti su informacija apie tokius asmenis ir ją skelbti. Taip pat buvo išreikštas susirūpinimas dėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos daromo spaudimo tiriamosios žurnalistikos projektui¹⁴². Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba dalyvauja ES finansuojamame projekte¹⁴³, kuriuo siekiama išspręsti šią problemą praktinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, rengiant apskritojo stalo diskusijas ir rekomendacijas. Teisingumo ministerija pradėjo kelias tikslines viešas konsultacijas dėl asmens duomenų

¹³⁴ Vizito į Lietuvą metu iš LRT gauta informacija.

¹³⁵ Žiniasklaidos pliuralizmo observatorija (2022), Šalies ataskaita: Lietuva, p. 15.

¹³⁶ Pagal 2009 m. Europos Tarybos konvencijos dėl teisės susipažinti su oficialiais dokumentais 3 straipsnį bet koks teisės susipažinti su oficialiais dokumentais apribojimas, pavyzdžiui, apribojimas, kuriuo siekiama apsaugoti privatumą ir kitus teisėtus privačius interesus, turėtų būti aiškiai nustatyti teisės aktuose, jie turi būti būtini demokratinėje visuomenėje ir proporcingi nurodytam tikslui; neturėtų būti atsakoma leisti susipažinti su oficialiame dokumente esančia informacija, jei yra viršesnis viešasis interesas ją atskleisti; Konvencijos šalys raginamos apsvarstyti galimybę nustatyti terminus, po kurių teisės susipažinti su oficialiais dokumentais apribojimai nebebūtų taikomi.

¹³⁷ Vizito į Lietuvą metu iš LRT gauta informacija.

¹³⁸ Sprendimas dar nepaskelbtas.

¹³⁹ 2021 m. spalio 6 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje Nr. eA-2398-525/2021. Teismo nutartis skelbiama Lietuvos teismų informacinėje sistemoje adresu <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=916676bf-fc3a-4554-839d-3ef4ba619270>.

¹⁴⁰ 2022 m. vasario 3 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje Nr. eA-51-822/2022. Teismo nutartis skelbiama Lietuvos teismų informacinėje sistemoje adresu <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1aa9816e-b92f-470c-9fe2-83ee67b436bd>.

¹⁴¹ 2021 m. gruodžio 23 d. įstatymas Nr. XIV-867, skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo informacinėje sistemoje adresu <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/34230bb066f711ecb2fe9975f8a9e52e?jfwid=-1ckebls2nk>.

¹⁴² „Media Freedom Rapid Response“, *Open Letter of 27 January 2022*.

¹⁴³ *Connecting not conflicting: removing the tension between personal data protection and freedom of expression and information* (<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/org-details/999999999/project/101005477/program/31076817/details>).

apsaugos reglamentavimo. Viena iš jų buvo skirta duomenų apsaugos taisyklių taikymui žiniasklaidai¹⁴⁴.

Nors žurnalistų profesinė aplinka ir toliau iš esmės yra saugi, žurnalistų galimybė susipažinti su informacija ir grasinimai žurnalistams internete tebekelia problemų. Nuo 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos paskelbimo Europos Tarybos platformoje, skirtoje žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti¹⁴⁵, ir platformoje „Mapping Media Freedom“¹⁴⁶ nebuvo paskelbta jokių naujų perspėjimų dėl Lietuvos, o „Žurnalistų be sienų“ pasaulio spaudos laisvės indekse šalies padėtis gerokai pagerėjo¹⁴⁷. 2021 m. Vidaus reikalų ministerija kelis mėnesius ribojo žurnalistų darbą pasienyje su Baltarusija¹⁴⁸, tačiau nepriėmė jokio įsakymo ir nepasiūlė teisės aktų pakeitimų. Šis klausimas buvo išspręstas tiesiogiai bendraujant žurnalistams ir kompetentingoms institucijoms¹⁴⁹. Problema tebėra grasinimai internete ir priekabiavimas socialiniuose tinkluose, ypač nukreipti prieš tiriamuosius žurnalistus ir protestus nušviečiančius žurnalistus¹⁵⁰. Siekiant spręsti strateginių ieškinių dėl visuomenės dalyvavimo problemą, parengti Civilinio proceso kodekso ir Baudžiamojo kodekso pakeitimai. Pirmajame numatyta nauja galimybė anksčiau laiko atmesti ieškinį, jei teismas nustato, kad jis gali būti priskirtas strateginių ieškinių dėl visuomenės dalyvavimo kategorijai. Baudžiamojo kodekso pakeitimu peržiūrima baudžiamoji atsakomybė už šmeižtą, siekiant sustiprinti žurnalistų ir kitų viešosios informacijos skleidėjų apsaugą nuo nepagrįsto persekiojimo¹⁵¹.

IV. KITI INSTITUCINIAI KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU STABDŽIŲ IR ATSVARŲ SISTEMA

Lietuva yra atstovaujamosios demokratijos respublika, turinti tiesiogiai renkamą Prezidentą ir iš vienu rūmų sudarytą Parlamentą (Seimą). Konstitucinis Teismas yra atsakingas už priimtų teisės aktų, Prezidento ir Vyriausybės aktų konstitucinę peržiūrą (*a posteriori* kontrolė). Parlamentas, Prezidentas, Vyriausybė ir ne mažesnė negu 50 000 piliečių grupė turi teisę inicijuoti teisės aktus. Seimo kontrolieriams pavesta ginti ir skatinti žmogaus teises ir pagrindines laisves.

Įgyvendinamas projektas, kuriuo siekiama gerinti teisėkūros kokybę. Kaip pažymėta 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje¹⁵², Teisingumo ministerija vykdo projektą, kuriuo siekiama gerinti Vyriausybės rengiamų teisės aktų kokybę. Šiuo tikslu buvo iš dalies pakeistos teisės aktų rengimo rekomendacijos¹⁵³. Be to, kadangi programa taip pat siekiama panaikinti pasenusį ar neproporcingą reguliavimą, 2021 m. gegužės mėn. buvo patvirtinta galiojančių teisės aktų poveikio *ex post* vertinimo metodika. Pažymėtina, kad

¹⁴⁴ Informacija skelbiama Teisingumo ministerijos svetainėje adresu <https://tm.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktai/administracine-informacija/viesosios-konsultacijos/vykstancios-viesosios-konsultacijos-1>.

¹⁴⁵ Europos Taryba, žurnalistikos apsaugos ir žurnalistų saugumo skatinimo platforma, Lietuva.

¹⁴⁶ Europos žiniasklaidos ir spaudos laisvės centras, *Mapping Media Freedom, Lithuania country profile*.

¹⁴⁷ Žr. 119 išnašą.

¹⁴⁸ Žr. IV skirsnį.

¹⁴⁹ Vizito į Lietuvą metu iš „Freedom house“ ir Lietuvos žurnalistų sąjungos gauta informacija.

¹⁵⁰ Vizito į Lietuvą metu iš LRT gauta informacija ir „Žurnalistai be sienų“ (2022), Pasaulio spaudos laisvės indeksas.

¹⁵¹ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 31.

¹⁵² 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 12.

¹⁵³ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 32.

teisėkūros kokybė ir dažni teisės aktų pakeitimai yra Lietuvos įmonių dažniausiai nurodomas susirūpinimą keliantis investicijų apsaugos efektyvumo klausimas (39 proc.)¹⁵⁴.

Konstitucinis Teismas atlieka kelių priemonių, priimtų dėl COVID-19 pandemijos, vertinimą. 2022 m. gegužės 1 d. buvo atšaukta Vyriausybės paskelbta ir 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje nurodyta¹⁵⁵ visoje šalyje galiojusi nepaprastoji padėtis. buvo Laipsniškai atšaukiamos ribojamosios priemonės. Nors Konstitucinis Teismas sutiko priimti 36 Parlamento narių prašymą ištirti „galimybių paso“¹⁵⁶ reikalavimo konstitucingumą, jis taip pat priėmė sprendimą nutraukti bylos nagrinėjimą, nes nustatė, kad jo nebereikia Vyriausybei priėmus sprendimą panaikinti ginčijamą reglamentavimą¹⁵⁷. Šiuo metu Konstituciniame Teisme nagrinėjamos dar trys bylos dėl su COVID-19 susijusių priemonių¹⁵⁸, o dėl ketvirtos bylos laukiama sprendimo dėl jos priimtumo. Konstitucinis Teismas nėra gavęs individualių prašymų ištirti su COVID-19 susijusių priemonių konstitucingumą¹⁵⁹.

2022 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo neįgyvendinta 16 svarbiausių Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų¹⁶⁰. Nors tuo metu Lietuvoje neįgyvendintų pastarųjų 10 metų pagrindinių teismo sprendimų rodiklis buvo 24 proc., vidutinė trukmė, kurią sprendimai buvo neįgyvendinti, buvo 3 metai ir 9 mėnesiai¹⁶¹. Seniausias 14 metų neįgyvendintas svarbiausias sprendimas yra susijęs su teisės aktų, reglamentuojančių su lyties pakeitimu susijusias sąlygas ir procedūras, nebuvimu¹⁶². 2022 m. balandžio 21 d. Parlamentas antruoju balsavimu priėmė Konstitucijos pataisą, kuria siekiama įgyvendinti Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą*¹⁶³, kuris tebėra griežčiau prižiūrimas¹⁶⁴. Ši byla įtraukta į orientacinį bylų sąrašą, skirtą 1443-iajam Europos Žmogaus Teisių Teismo Sprendimų vykdymo departamento posėdžiui (2022 m. rugsėjo mėn.). 2022 m. liepos 1 d. svarbiausių neįgyvendintų sprendimų skaičius padidėjo iki 19¹⁶⁵.

¹⁵⁴ 2022 m. ES teisingumo rezultatų suvestinė, 55 diagrama.

¹⁵⁵ 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 12.

¹⁵⁶ Skiepijimo, pasveikimo arba neigiamo testo rezultato sertifikatai.

¹⁵⁷ 2022 m. vasario 9 d. Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 21/202.

¹⁵⁸ Vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo gauta informacija.

¹⁵⁹ Vizito į Lietuvą metu iš Konstitucinio Teismo gauta informacija.

¹⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimui būtinų vykdymo priemonių priėmimą prižiūri Europos Tarybos Ministrų Komitetas. Pagal Komiteto praktiką bylos prieš valstybę, kuriose reikia panašių vykdymo priemonių, ypač bendrųjų priemonių, grupuojamos ir nagrinėjamos kartu. Pirmoji grupės byla laikoma svarbiausia byla bendrųjų priemonių priežiūros požiūriu, o pakartotinės bylos grupėje gali būti baigiamos, kai įvertinama, kad buvo imtasi visų galimų individualių priemonių, reikalingų pareiškėjo patirtai žalai atlyginti.

¹⁶¹ Visus skaičius apskaičiuoja Europos įgyvendinimo tinklas ir jie grindžiami bylų, kurios laikomos nebaigtomis nagrinėti iki nustatyto metinio termino (2022 m. sausio 1 d.), skaičiumi. Žr. iš Europos įgyvendinimo tinklo gautą atsakymą rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 54.

¹⁶² 2007 m. rugsėjo 11 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *L. prieš Lietuvą*, 27527/ 51564, sprendimo įgyvendinimo laukiama nuo 2008 m.

¹⁶³ 2011 m. sausio 6 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Paksas prieš Lietuvą*, 34932/04. Byla susijusi su teisės į laisvus rinkimus pažeidimu dėl nuolatinio ir nepakeičiamo draudimo pareiškėjui dalyvauti Seimo rinkimuose dėl to, kad jo atžvilgiu buvo pradėtas apkaltos procesas, po kurio jis buvo pašalintas iš prezidento pareigų.

¹⁶⁴ CM/Del/Dec(2021)1406/H46-18. Taip pat žr. 2022 m. balandžio 21 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymo departamento pranešimą spaudai.

¹⁶⁵ Duomenys pagal Europos Tarybos internetinę duomenų bazę (HUDOC).

2021 m. paskelbta nepaprastoji padėtis reaguojant į Baltarusijos vykdomą manipuliavimą migrantais. Nuo 2021 m. lapkričio mėn. iki 2022 m. sausio mėn. Parlamentas įvedė nepaprastą padėtį prie valstybės sienos su Baltarusija, kuri buvo taikoma pasienio zonoje, taip pat teritorijose aplink migrantų priėmimo punktus¹⁶⁶. Nepaprastoji padėtis apėmė tam tikrus asmenų teisių apribojimus, pavyzdžiui, migrantų teisę gauti ir skleisti informaciją ir teisę keliauti teritorijoje¹⁶⁷. Ankstesniu nepaprastosios padėties etapu dėl nacionalinės žmogaus teisių institucijos, nevyriausybinių organizacijų (NVO) ir žurnalistų vykdomos prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių ir migrantų padėties pasienio zonose stebėsenos apribojimų susirūpinimą išreiškė, be kita ko, Jungtinių Tautų komitetas prieš kankinimą¹⁶⁸. Suinteresuotieji subjektai nurodė, kad valdžios institucijos reagavo į kritiką, o NVO veiklai aptariamose teritorijose laipsniškai buvo sudarytos geresnės sąlygos¹⁶⁹.

Seimo kontrolierių įstaigai trūksta išteklių, reikalingų jos įgaliojimams vykdyti. Seimo kontrolierių įstaiga, kuriai Jungtinių Tautų Pasaulinis nacionalinių žmogaus teisių institucijų aljansas suteikė „A“ statusą, turi plačius įgaliojimus, apimančius skundų dėl pareigūnų, institucijų ir įstaigų veiklos tyrimą tiek valstybės, tiek savivaldybių lygmeniu, taip pat atlieka nacionalinės žmogaus teisių institucijos ir nacionalinės kankinimo prevencijos institucijos funkcijas. Tačiau įstaiga išreiškė susirūpinimą, kad skiriamo finansavimo nepakanka, kad galėtų veiksmingai vykdyti savo įgaliojimus¹⁷⁰. Šiuo metu įstaigoje yra 38 darbuotojai, t. y. gerokai mažiau nei Parlamento valdybos patvirtintas didžiausias leistinas pareigybių skaičius (50)¹⁷¹. Specializuotų darbuotojų trūkumas taip pat riboja gebėjimą vykdyti su įgaliojimais susijusias užduotis¹⁷². 2021 m. gruodžio mėn. Jungtinių Tautų komitetas prieš kankinimą išreiškė susirūpinimą dėl nepakankamo įstaigos darbuotojų, kuriems pavesta vykdyti nacionalinės kankinimo prevencijos institucijos užduotis ir veiklą, skaičiaus ir rekomendavo Lietuvai užtikrinti įstaigos darbui reikalingus finansinius ir žmogiškuosius išteklius¹⁷³. Pagal Europos standartus valstybės narės turėtų suteikti kontrolierių įstaigoms tinkamus, pakankamus ir tvarius išteklius, kad jos galėtų visiškai nepriklausomai vykdyti savo įgaliojimus¹⁷⁴.

Parlamentas svarsto Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimus, nes buvo išreikštas susirūpinimas dėl galimo poveikio veiksmingam šios įstaigos veikimui. Šiuo metu pagal įstatymą leidžiama skundus nagrinėti ilgiau nei tris mėnesius, kai to reikia dėl bylos

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. XIV-617. Iš pradžių nepaprastoji padėtis buvo įvesta vieno mėnesio laikotarpiui nuo 2021 m. lapkričio 10 d., o vėliau pratęsta iki 2022 m. sausio 14 d.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. XIV-617. Taip pat žr. 2021 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Parlamento pranešimą spaudai. 2022 m. birželio 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priėmė sprendimą skubos tvarka vykdomoje prejudicinio sprendimo priėmimo procedūroje dėl kai kurių nepaprastosios padėties metu taikytų ribojamųjų priemonių (2022 m. birželio 30 d. sprendimas *M.A.*, C-72/22, ECLI:EU:C:2022:505).

¹⁶⁸ Iš Jungtinių Tautų Žmogaus teisių regioninio biuro Europoje gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo Lietuvoje ataskaitą, p. 2.

¹⁶⁹ Vizito į Lietuvą metu iš NVO koalicijos ir „Freedom house“ gauta informacija.

¹⁷⁰ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 37.

¹⁷¹ Vadovaudamasi Seimo kontrolierių įstatymo 25 straipsnio 3 dalimi, Parlamento valdyba tvirtina didžiausią leistiną įstaigos pareigybių skaičių.

¹⁷² Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p.

¹⁷³ Iš Jungtinių Tautų Žmogaus teisių regioninio biuro Europoje gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo Lietuvoje ataskaitą, p. 2.

¹⁷⁴ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. C(2019)6 dėl ombudsmeno institucijos plėtros, 6 punktas.

sudėtingumo¹⁷⁵. Parlamente pateiktame įstatymo projekte siūloma skundų nagrinėjimui nustatyti griežtus terminus¹⁷⁶. Seimo kontrolierių įstaiga išreiškė susirūpinimą, kad šis pakeitimas gali apriboti jos nepriklausomumą¹⁷⁷. Visų pirma dėl to, kad šis pakeitimas apribotų jos gebėjimą nuodugnai tirti skundus, nustatyti pažeidimų priežastis ir imtis veiksmų jiems ištaisyti. Atsižvelgdamas į šią kritiką, Parlamentas atidėjo šio įstatymo projekto svarstymą iki pavasario sesijos, tačiau neišbraukė jo iš darbotvarkės¹⁷⁸.

Nepaisant sunkumų, pilietinė visuomenė išlieka aktyvi. Dėl COVID-19 pandemijos suinteresuotieji subjektai praneša, kad Vyriausybė sustiprino koordinavimą ir bendradarbiavimą su pilietinės visuomenės organizacijomis (PVO), t. y. sukūrė reguliarias darbo grupes ir apskritojo stalo diskusijas, kad nustatytų pagrindines problemas ir įgytą patirtį bei parengtų rekomendacijas, kaip organizuoti savanorių veiklą ekstremalių situacijų metu, atsižvelgiant į nustatytą nacionalinę ir tarptautinę geriausią patirtį¹⁷⁹. PVO taip pat buvo suteikta finansinė parama pandemijos keliamoms problemoms spręsti¹⁸⁰. Nors pilietinės visuomenės erdvė Lietuvoje ir toliau laikoma atvira¹⁸¹, suinteresuotieji subjektai pranešė apie pavienius atvejus, kai buvo grasinama NVO nariams ir bandoma riboti NVO veiklą¹⁸².

Po Konstitucinio Teismo sprendimo svarstomi NVO plėtros įstatymo pakeitimai. NVO plėtros įstatymas yra Nacionalinio NVO fondo, kurio tikslas – teikti tvarią institucinę paramą NVO, teisinis pagrindas¹⁸³. Tačiau dėl Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriame teigiama, kad programų finansavimo teisės aktuose neturi būti nustatyta konkreti joms skiriamų valstybės biudžeto lėšų suma¹⁸⁴, parengti šio įstatymo pakeitimai. Šie pakeitimai šiuo metu svarstomi Parlamente¹⁸⁵. Kartu su teisės aktų pakeitimais 2021 m. pradėtos vykdyti Nacionalinio NVO fondo, veikiančio prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, finansavimo programos¹⁸⁶.

¹⁷⁵ 1998 m. gruodžio 3 d. įstatymas Nr. VIII-950.

¹⁷⁶ Įstatymo Nr. VIII-950 18 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-5306.

¹⁷⁷ Iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 37.

¹⁷⁸ Vadovaudamasi Europos standartais, valstybės narės susilauko nuo bet kokių veiksmų, kuriais siekiama trukdyti ombudsmeno institucijos veiksmingam veikimui arba dėl kurių toks veikimas gali būti apsunkintas (Venecijos komisija, *Principles on the Protection and Promotion of the Ombudsman Institution ('The Venice Principles')*, CDL-AD(2019)005, 24 punktas).

¹⁷⁹ „Franet“ (2022), *Country research – Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Lithuania*, p. 6.

¹⁸⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija skyrė 3,5 mln. EUR subsidijas PVO, teikiančioms socialines paslaugas visuomenei karantino metu, kurios paskirstytos 500 NVO; Švietimo, mokslo ir sporto ministerija skyrė 49 980 EUR vienai nevyriausybinei organizacijai, koordinuojančiai savanorių, teikiančių pagalbą švietimo įstaigoms, nukentėjusioms nuo nuotolinio mokymosi dėl COVID-19 pandemijos padarinių, veiklą.

¹⁸¹ Organizacijos CIVICUS Lietuvai skirtas reitingas; reitingai nustatomi pagal penkių kategorijų skalę: atvira, susiaurinta, apsunkinta, suvaržyta ir uždara erdvė.

¹⁸² Iš Europos pilietinės visuomenės tinklo gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą, p. 3.

¹⁸³ 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje, p. 12.

¹⁸⁴ 2020 m. lapkričio 3 d. Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 8/2019 dėl Lietuvos Respublikos įstatymų, kuriais reguliuojamas tam tikrų programų, fondų arba institucijų finansavimas, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos Parlamentas, 2021 m. gruodžio 17 d.

¹⁸⁶ „Franet“ (2022), *Country research – Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Lithuania*, p. 4.

Pagrindiniai jų prioritetai yra stiprinti NVO institucinius gebėjimus¹⁸⁷ ir plėsti jų galimybes dalyvauti krizių ir nepaprastųjų situacijų valdyme¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Bendra suma – 973 000 EUR.

¹⁸⁸ Bendra suma – 417 000 EUR.

I priedas. Abėcėlinis šaltinių sąrašas*

* *Atsakymų, gautų per konsultacijas dėl 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos sąrašas pateikiamas adresu https://ec.europa.eu/info/publications/2022-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.*

2007 m. rugsėjo 11 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *L. prieš Lietuvą*, 27527/03.

2011 m. sausio 6 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Paksas prieš Lietuvą*, 34932/04.

2019 m. lapkričio 19 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *A. K. ir kiti* (Aukščiausiojo Teismo Drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas), C-585/18, C 624/18 ir C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, 134 ir 135 punktai.

2019 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1937 dėl asmenų, pranešančių apie Sąjungos teisės pažeidimus, apsaugos.

2020 m. lapkričio 3 d. Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 8/2019.

2021 m. balandžio 20 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *Repubblika / Il-Prim Ministru*, C-896/19, ECLI:EU:C:2021:311, 57 punktas.

2021 m. kovo 2 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *A. B. ir kiti* (Aukščiausiojo Teismo teisėjų skyrimas – skundai), C-824/18, ECLI:EU:C:2021:153.

2021 m. spalio 6 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas, *W.Z.* (Aukščiausiojo Teismo Išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija – paskyrimas), C-487/19, ECLI:EU:C:2021:798, 112 punktas.

2021 m. spalio 6 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje Nr. eA-2398-525/2021.

2022 m. birželio 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas *M.A.*, C-72/22, ECLI:EU:C:2022:505.

2022 m. vasario 3 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis byloje Nr. eA-51-822/2022.

2022 m. vasario 9 d. Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 21/202.

CEPEJ (2013), „Teismų sistemos žemėlapių sudarymo rekomendacijos. Pagalbinė teisės į teisingumą užtikrinimo priemonė veiksmingoje teismų sistemoje“, CEPEJ(2013)7Rev1.

CIVICUS, *Monitor tracking civic space – Lithuania* (<https://monitor.civicus.org/country/lithuania/>).

Europos administracinių teismų teisėjų asociacija (2022), iš Europos administracinių teismų teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų taryba (2022), iš Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos (CCBE) gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos Komisija (2020), 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje.

Europos Komisija (2021), 2021 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita. Šalies skyrius: teisinės valstybės principo taikymo padėtis Lietuvoje.

Europos Komisija (2021), *ES teisingumo rezultatų suvestinė*.

Europos Komisija (2022), *ES teisingumo rezultatų suvestinė*.

Europos pilietinės visuomenės tinklas (2022), iš Europos pilietinės visuomenės tinklo gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos Tarybos Konsultacinė Europos teisėjų taryba, Nuomonė Nr. 19 (2016 m.) dėl teismų pirmininkų vaidmens.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2000), Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(2000)21 dėl laisvės verstis advokato profesija.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2010), Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec(2010)12 dėl teisėjų nepriklausomumo, veiksmingumo ir atsakomybės.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2019), Rekomendacija CM/Rec(2019)6 dėl ombudsmeno institucijos plėtros.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2021), Gairės dėl teisinės pagalbos sistemų civilinės ir administracinės teisės srityse veiksmingumo ir efektyvumo, CM(2021)36.

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (2021), Sprendimas Nr. CM/Del/Dec(2021)1406/H46-18 byloje Nr. H46-18 Paksas prieš Lietuvą.

Europos Tarybos platforma žurnalistikos apsaugai ir žurnalistų saugumui skatinti. Lietuva, <https://fom.coe.int/en/alerte?years=2022&typeData=1&time=1653914309287>.

Europos Tarybos Venecijos komisija (2010), *Report on the Independence of the Judicial System, Part I, The Independence of Judges* (CDL-AD(2010)004).

Europos Tarybos Venecijos komisija (2013), *Opinion on the Draft Amendments to three Constitutional Provisions relating to the Constitutional Court, the Supreme State Prosecutor and the Judicial Council of Montenegro* (CDL-AD(2013)028).

Europos Tarybos Venecijos komisija (2019), *Principles on the Protection and Promotion of the Ombudsman Institution ('The Venice Principles')* (CDL-AD(2019)005).

Europos teisėjų asociacija (2022), iš Europos teisėjų asociacijos gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos teismų tarybų tinklas (2022), iš Europos teismų tarybų tinklo gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Europos universitetinis institutas, Žiniasklaidos pliuralizmo ir žiniasklaidos laisvės centras (CMPF), 2022 m. žiniasklaidos pliuralizmo observatorijos ataskaita.

Europos žiniasklaidos ir spaudos laisvės centras (2022), „Mapping Media Freedom“.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymo departamentas (2022), 2022 m. balandžio 21 d. pranešimas spaudai.

„Franet“, Lietuvos socialinių mokslų centras (2022), *Country research – Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Lithuania*, Viena, ES pagrindinių teisių agentūra, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/civic-space-2022-update#country-related>.

GRECO (2022), Penktasis vertinimo etapas. Lietuvos vertinimo ataskaita dėl korupcijos prevencijos ir profesinio sąžiningumo skatinimo tam tikrose valdžios institucijose (aukščiausiose vadovaujamosiose pareigose) ir teisėsaugos institucijose.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių regioninis biuras Europoje (2022), iš Jungtinių Tautų Žmogaus teisių regioninio biuro Europoje gautas atsakymas rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2019), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 482 „Verslo požiūris į korupciją ES“.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2020), Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 502 „Korupcija“.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2022), Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 507 „Verslo požiūris į korupciją ES“.

Komunikacijos generalinis direktoratas (2022), Specialioji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 523 „Korupcija“.

Lietuvos Respublikos Seimas (2021), 2021 m. gruodžio 17 d. NVO plėtros įstatymo Nr. XII-717 2, 5, 6, 7, 8 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas.

Lietuvos Respublikos Seimas (2021), 2021 m. lapkričio 9 d. nutarimas Nr. XIV-617.

Lietuvos Respublikos Seimas (2021), 2021 m. lapkričio 9 d. pranešimas spaudai.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Teisingumo sistemos plėtros programa.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2015), Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2015–2025 m. programa (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct>).

Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2022), iš Lietuvos gauti atsakymai rengiant 2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą.

Lietuvos teisėjų taryba (2021), nutarimas Nr. 13P-27-(7.1.2).

„Media Freedom Rapid Response“ (2022), *Open Letter of 27 January 2022 – Lithuania: State Data Protection Inspectorate (SDPI) must not obstruct journalistic activity in the country* (<https://www.mfrr.eu/lithuania-state-data-protection-inspectorate-sdpi-must-not-obstruct-journalistic-activity-in-the-country/>).

STT (2020), *Nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 m. programos įgyvendinimo pažangos ataskaita* (<https://www.stt.lt/doclib/iwlpfjmqm2krucnq2u28zyguhkhv7ddy>).

Transparency International (2022), 2021 m. korupcijos suvokimo indeksas.

VTEK 2021 m. metinė veiklos ataskaita.

„Žurnalistai be sienų“, Lietuva (<https://rsf.org/en/country/lithuania>).